

besproken en de schrijver toont heuristisch goed onderlegd te zijn. Zo heeft hij oog voor het probleem van het informele overleg dat meestal niet op schrift is vastgelegd, maar wel een vitale schakel vormt in de keten van gebeurtenissen. Zonder dit overleg, dat ten onrechte vaak wordt betiteld als ‘achterkamer-tjesoverleg’, kan het arbeidsbestel niet functioneren.

Ton Kappelhof

Bouman, B., *Ieder voor zich en de Republiek voor ons allen. De logistiek achter de Indonesische revolutie 1945-1950* (Amsterdam: Boom, Den Haag: Nederlands instituut voor militaire historie: 2006, 469 blz., ISBN 90 8506 356 6).

Hoe Nederland ondanks het zenden van de grootste legermacht die het ooit overzee heeft gestuurd toch zijn kolonie verloor, daarover zijn boekenkasten volgeschreven. Zowel de militaire als de politieke verwickelingen inzake de Indonesische revolutie zijn inmiddels uitvoerig uit de doeken gedaan. Niet echter hoe de Republikeinse strijdkrachten in weerwil van alle logistieke en organisatorische problemen kans hebben gezien zich gedurende deze jaren staande te houden tegenover de Nederlandse militaire overmacht. De Indië-veteraan en oud-beroepsmilitair Ben Bouman heeft getracht dit tot op heden onderbelichte facet van de Indonesische vrijheidsstrijd uit de doeken te doen. Hij heeft onderzocht of de veelvuldig gehoorde opvatting in Indonesische geschriften dat gebrek aan logistiek en geld kenmerkend waren voor de situatie aan Indonesische zijde tijdens de revolutie wel correct is en mogelijk bijstelling behoeft. Hij heeft het zich daarbij niet gemakkelijk gemaakt. Immers, Indonesische legerarchieven over de periode 1945-1949 ontbreken. Bouman heeft het dan ook moeten doen met alle mogelijke kleine puzzelstukjes om zijn verhaal over de (des)organisatie en logistieke chaos omtrent het Republikeinse leger te reconstrueren. Zijn hoofdbron zijn de gesprekken met Indonesische oud-officieren die gedurende de revolutie al leiding gaven aan het provisorische Republikeinse leger. Onder de tientallen geïnterviewden bevond zich ook de inmiddels overleden oud-bevelhebber van de Indonesische strijdkrachten in de jaren vijftig en zestig, A.H. Nasution, die tijdens de revolutie tezamen met legerleider Sudirman de bedenker was van de Indonesische militaire strategie en gevechtstactiek: het mijden van grootscheepse confrontaties en in plaats daarvan een guerrillaoorlog voeren met als doel het uitputten en demoraliseren van de vijand. De Republikeinse legerleiders beseften dat men de Nederlandse troepen niet aan kon, laat staan verslaan. Het enige doel was, om Nasution aan te halen, hen te frustreren hun opdracht uit te voeren (337). Veelvuldig haalt Bouman in zijn studie hem en de ander veteranen aan over hoe men te werk ging. Talrijk en groot waren de moeilijkheden die moesten worden overwonnen. Er was door geldgebrek gebrek aan alles. De Republiek beschikte slechts over een allegaartje aan wapens. Soldij werd zeer onregelmatig uitgekeerd. Smokkel was de enige wijze om aan het benodigde materieel te komen.

Opium, ondernemingsproducten en goud waren de middelen die daarbij fungeerden als ruilmiddel.

Het zijn de *oral history*-fragmenten die de wanordelijke situatie aan Indonesische legerzijde duidelijk maken en zij vormen de kern van Boumans studie. Zo wordt uit de talrijke gesprekken duidelijk dat het Indonesische leger in materiële en logistieke zin weinig voorstelde. De Indonesische armee bestond de facto meer uit ongeregelde, losse strijdgroepen die ieder voor zich opereerden en zich maar moeilijk tot een grotere gedisciplineerde eenheid lieten smeden, dan dat er sprake was van een samenhangend geheel. Van een goed geoliede organisatie was nooit sprake, al zag Nasution kans de troepen in de loop der tijd steeds meer te structureren, zij het dat de ondercommandanten een grote mate van vrijheid van zelfstandig handelen behielden. Noodoplossingen waren troef en met de term improvisatie karakteriseert Bouman als het ware ook het wezenskenmerk van de logistiek achter de Indonesische revolutie. Dat de *Tentara Nasional Indonesia* ondanks alle moeilijkheden en noodoplossingen erin slaagde het Nederlandse leger tegenwicht te blijven bieden en het van een eindzege kon afhouden, was vooral te danken aan de wijdverbreide en spontane steun die de vrijheidstrijders genoten van de bevolking. Aan vrijwilligers was geen gebrek. Door mobilisatie van de bevolking vervaagde de grens tussen burger en soldaat en viel de vijand als zodanig door Nederlandse militairen nog maar moeilijk te herkennen en te bestrijden. Van een onzichtbare vijand kan nu eenmaal niet gewonnen worden. Het was die algemene bevolkingssteun die maakte dat Nederland de oorlog uiteindelijk wel moest opgeven, te meer omdat een nog langere militaire aanwezigheid financieel ook niet meer te bekostigen viel.

Zoals reeds betoogd moet het Bouman moeilijk zijn gevallen om originele bronnen te vinden om de (des)organisatie van het Indonesische leger in kaart te brengen. Het notenapparaat bestaat overwegend uit secundaire literatuur en interviewfragmenten. Eigen archiefverwijzingen vormen slechts een klein deel van zijn informatiemateriaal. Juist omdat het zo problematisch was om concrete gegevens te verkrijgen, heeft hij niet de verleiding kunnen weerstaan om zijn archiefvondsten wijdlopig uit te spinnen. Alle informatie die ook maar enigszins in zijn betoog past heeft hij wel heel erg uitgebreid te berde gebracht, wat de leesbaarheid – Boumans schrijfstijl is bepaald niet zijn sterkste kant – niet ten goede komt. Hij verliest zich nogal eens in details en wijdlopigheid. Veel vaart zit er daardoor niet in het verhaal. Maar deze kritiek doet geen afbreuk aan het feit dat de auteur wel degelijk belangrijk werk heeft geleverd. Het valt Bouman te prijzen dit omvangrijke en tijdrovende werk te hebben gedaan en dat hij bovendien veel Indonesische bronnen toegankelijk heeft gemaakt voor een Nederlands lezerspubliek. Resumerend kan dan ook worden geconcludeerd dat met deze studie weer een nieuw en wezenlijk element is toegevoegd aan de toch al zo omvangrijke kennis omtrent de Indonesische revolutie en dat het werk als zodanig een aanwinst is voor de historiografie over dit onderwerp.

Hans Meijer

Smeets, H., Steijlen, F., *In Nederland gebleven. De geschiedenis van Molukkers 1951-2006* (Amsterdam: Bert Bakker, Utrecht: Moluks historisch museum: 2006, 469 blz., ISBN 90 351 3098 7).

Het aantal publicaties over Molukkers in Nederland, gebaseerd op historisch onderzoek, is beperkt. *In Nederland gebleven* is een welkome aanvulling hierop, omdat het verschillende facetten van het verblijf van Molukkers in Nederland overzichtelijk bij elkaar zet of voor het eerst in beeld brengt. De twee schrijvers, Henk Smeets en Fridus Steijlen, houden zich al geruime tijd bezig met Molukse geschiedenis en hebben voor dit boek zeer grondig onderzoek verricht. Dit laatste blijkt wel uit de 80 pagina's met eindnoten, bronnen en literatuur. De studie was een opdracht van de toenmalige minister van Grote-Stedenbeleid en Integratie, Roger van Boxtel, ter gelegenheid van het vijftigjarig verblijf van Molukkers in Nederland in 2001.

In Nederland gebleven beschrijft uitvoerig de complexe achtergronden van de komst van circa 12.500 Molukkers in 1951 naar Nederland: de rol van de Molukse militairen in het Koninklijk Nederlandsch-Indische Leger (KNIL), de onafhankelijkheid van Indonesië, de opheffing van het KNIL, de proclamatie van de Republiek der Zuid-Molukken (RMS) en de demobilisatie van de militairen. Voor de meeste Molukkers is het duidelijk dat zij niet vrijwillig naar Nederland zijn gekomen, maar als militair op dienstbevel. Van de kant van de Nederlandse regering werd echter meer nadruk gelegd op het vrijwillige karakter van de overkomst. Deze kwestie is jarenlang een omstrede zaak geweest. Smeets en Steijlen tonen aan dat er wel degelijk dienstbevelen zijn gegeven om zich in te schepen voor Nederland.

Aanvankelijk leefden de Molukkers in aparte woonoorden, gescheiden van de rest van de Nederlandse samenleving. Het verblijf werd als tijdelijk beschouwd en deze houding bepaalde tevens het beleid van de Nederlandse overheid. Zo mochten de Molukkers aanvankelijk niet deelnemen aan het arbeidsproces. Het ontslag uit militaire dienst en de kwestie van KNIL-aanspraken hield de Molukse gemoederen en de Nederlandse regering druk bezig. Vanaf het begin heeft ook de kwestie van de in 1950 geproclameerde RMS een belangrijke rol gespeeld in de relatie tussen de Molukse gemeenschap en de Nederlandse regering. De Molukkers hebben de Nederlandse regering, ondanks de vele verwoede pogingen, nooit kunnen overtuigen om de RMS te erkennen.

Naarmate het tijdelijke verblijf voortduurde zag de Nederlandse regering zich tijdens de jaren zestig genoodzaakt om enkele maatregelen te treffen, onder welke de zogeheten Zelfzorgregeling, waarbij de Molukkers zelf in hun eigen onderhoud moesten voorzien, en de verhuizing van woonoorden naar woonwijken. Vanaf de tweede helft van de jaren zestig traden Molukse jongeren steeds meer op de voorgrond. Met onder meer de Amerikaanse Black Panther beweging als rolmodel ontstond er in de jaren zeventig een politieke radicalisering onder de Molukse jeugd, die uiteindelijk leidde tot de nu